

Klerikalisme in de Rooms-Katholieke Kerk

Auteur: Daniël Vanhoutte

December 2021

Jezus en zijn apostelen waren geen priesters. Toch heeft zich in de katholieke Kerk geleidelijk aan een priesterkaste gevormd en is de Kerk geëvolueerd tot een tweestandenkerk van leken en gewijde ambtsdragers. Dit structurele dualisme werd in de loop der tijden stevig onderbouwd door de theologie en het kerkelijk recht, twee domeinen die tot diep in de vorige eeuw het monopolie waren van de mannelijke clerus. .

Na het concilie van de jaren zestig van vorige eeuw ontstonden er allerlei kritische bewegingen en was er ook een golf van uittredingen. Paus Johannes-Paulus II reageerde daarop met een herziening van het kerkelijk wetboek en de redactie van een algemene catechismus voor de wereldkerk (de RKK van 1992). De discussies over het verplichte celibaat en het priesterschap van de vrouw werden door deze paus definitief afgesloten. Dat alles wil zeggen dat de hogere kerkleiding hardnekkig vasthoudt aan het klerikale kerkmodel. Hoog tijd dus voor wat kritische bedenkingen.

In Vlaanderen zijn er nog altijd duizenden mannen en vrouwen die zich als onbezoldigde vrijwilliger inzetten voor de plaatselijke Kerk en toch zijn er jaarlijks maar een handjevol priesterwijdingen meer. Hoe komt dat? Wat is de oorzaak van de weerstand tegenover het gewijde ambt? Is het alleen maar het probleem van het verplichte celibaat? Of heeft het ook te maken met het kerkelijke concept van het priesterschap? En wat is er dan mis aan dat concept?

Als we proberen te omschrijven wat de specifieke taak van een priester is, kunnen we drie grote componenten onderscheiden: de priester is de geestelijke leider, de liturgische voorganger en de zakelijke bestuurder van een religieuze gemeenschap. Dat roept drie vragen op. Ten eerste: waarom moet dat een man zijn? Ten tweede: waarom moet het een celibatair zijn? En ten derde: waarom moet hij gewijd worden?

Historisch gezien lijkt het er zeer sterk op dat het christelijke priesterschap geen nieuwe creatie is maar eerder een verchristelijkte versie van het priesterschap dat in de begintijd van het christendom in andere godsdiensten van de hellenistische wereld aanwezig was. Het achterliggende probleem is dat van de koppeling van de religie aan een dualistisch wereldbeeld. Ook in het christendom fungeert de priester op het domein van liturgie en sacramenten als sacrale bemiddelaar tussen twee zijnsorden. Daarmee verwijzen we naar scherpe uitspraken die stellen "dat het christendom veel niet-christelijke ballast meesleept" of – sterker nog – "dat het christendom bol staat van heidendom" of ook nog "dat er in het geloof nog altijd veel bijgeloof zit".

De teksten van de wereldcatechismus van 1992 over het wijdings sacrament zijn in dit opzicht veelzeggend (§ 1536 - 1571). Even citeren: "De opname in een *ordo* geschiedde door een ritus die *ordinatio* werd genoemd, een liturgische handeling die een wijding, een zegening of een sacrament was. Tegenwoordig wordt het woord *ordinatio* voorbehouden aan de sacramentele handeling waardoor iemand in de orde van de bisschoppen, priesters of diakens wordt opgenomen. Deze handeling stijgt uit boven een gewone *verkiezing, aanwijzing of aanstelling* door de gemeenschap, daar ze een gave van de heilige geest verleent, die het mogelijk maakt een "gewijde macht" (*sacra potestas*) uit te oefenen die slechts van Christus zelf kan komen via zijn Kerk. De wijding wordt ook *consecratio* genoemd, want ze houdt een afzondering in en een bekleding met het ambt door Christus zelf ten bate van zijn Kerk. De *handoplegging* door de bisschop, samen met het wijdingsgebed, is het zichtbare teken van deze wijding" (§1538).

Dergelijke teksten bevestigen dat de priester door zijn wijding in een afzonderlijke stand wordt opgenomen en een exclusieve macht verwerft als vertegenwoordiger van Christus zelf. Luther en de protestantse Reformatie hebben dit soort priesterschap afgeschaft door te stellen dat elke gelovige zonder gewijde bemiddelaar een directe en persoonlijke band met God kan hebben. Maar dat heeft niet veel opgelost want het protestantisme heeft vandaag even sterk als het katholicisme met ontkerkelijking te kampen. Er moet dus méér aan de hand zijn.

Het basisprobleem van de kerken in de westerse wereld is de geruisloze verdamping van het godsgeloof. Deze "godsverduistering" heeft veel te maken met de implosie van het wereldbeeld van het ontologisch dualisme. En verder: als er geen dubbele werkelijkheid is, is er ook geen behoefte aan gesacraliseerde bemiddelaars tussen beide zijnsorden en is dus ook het zogenaamde priestertekort een vals probleem.

Wijlen Hans Küng zag in de Kerk drie grote problemen: de middeleeuwse structuur, de middeleeuwse theologie en de middeleeuwse liturgie. In de Middeleeuwen heeft de Kerk onmiskenbaar een indrukwekkende bloei gekend en een stempel gedrukt op de westerse cultuur en beschaving maar ze heeft de confrontatie met de opkomende moderniteit slecht verwerkt en is blijven steken in hooghartige eigenwaan. In plaats van een eigen hervorming op het getouw te zetten heeft ze alle energie gestoken in een agressieve Contrareformatie. Op het grote concilie van de jaren zestig was het de Brugse bisschop De Smedt die een pathetische oproep deed om afstand te doen van 'juridisme, klerikalisme en triomfalisme. Dat klonk beloftevol maar we zijn intussen alweer een halve eeuw verder en van echte vernieuwing is er niet veel in huis gekomen.

De christelijke theologie was bij haar opbouw sterk beïnvloed door een specifieke historische context maar met de opkomst en de doorbraak van de westerse moderniteit is deze context zodanig veranderd dat de klassieke theologie voor een groot deel haar zeggingskracht heeft verloren. De katholieke Kerk is theologisch blijven steken in premoderne concepten met als gevolg dat de kloof tussen de Kerk en de moderne wereld in de voorbije eeuwen altijd maar breder en dieper is geworden met de huidige leegloop

als voorlopig dieptepunt. Het is tragisch hoezeer de Kerk vandaag moet boeten voor de klerikale hoogmoed van het verleden.

De huidige kerkcrisis is in wezen een geloofscrisis, die het gevolg is van de blijvende verankering van het geloof in premoderne concepten die afstralen op de diverse domeinen van het kerkelijk leven zoals de sacramenten, de liturgie, de moraal, de catechese en de visie op de kerkelijke ambten. Er is echt nood aan een grondige vernieuwing. Met de opstart van een grootschalig synodaal project heeft paus Franciscus een gedurfde stap gezet en grote verwachtingen opgeroepen maar er is natuurlijk ook veel scepticisme en taaie weerstand van behoudsgezinden. In elk geval kijken we met spanning uit naar wat de bisschoppen in 2023 als besluiten zullen vastleggen.

